

מפרט מבחן מיצ"ב בעברית לכיתה ה', תשע"ט (2019)

מבחן מיצ"ב בעברית (שפת אם) לכיתה ה' נועד להעריך את רמת השליטה בתחום החינוך הלשוני בקרב תלמידים דוברי עברית הלומדים בכיתה ה', והוא מבוסס על תוכנית הלימודים¹.
 במפרט המבחן מוגדר מבנה המבחן. במבחן טקסטים ושאלות הנוגעות לטקסטים האלה ועוסקות בהבנת הנקרא. השאלות הן מסוגים שונים (שאלות סגורות ושאלות פתוחות) ובממדי הבנה שונים². בחלק מהשאלות בודקים גם ידע לשוני ומיומנויות כתיבה (משימה בהבעה בכתב).
 להלן התחומים הנבדקים במבחן, לרבות ממדי ההבנה וממדי ההערכה.

תחום	ממדים	משקל יחסי	הערות
1. הבנת הנקרא	<ul style="list-style-type: none"> ממדי ההבנה³ הבנת המשמעות הגלויה בטקסט הבנת המשמעות המשתמעת מן הטקסט פרשנות, עיבוד ויישום בחינה והערכה של רכיבי תוכן, מבנה ולשון בטקסט 	כ-60%	<ul style="list-style-type: none"> רמת השליטה בתחום נבדקת באמצעות טקסטים מסוגות שונות שיש בהם בסך הכול 1,500 מילים. ייתכן שחלק מהטקסטים יהיו במבנה בלתי רציף. ייתכן שיהיו טקסטים נלווים חזותיים, כגון מפות, תרשימים ואיורים.
2. הבעה בכתב	<ul style="list-style-type: none"> ממדי ההערכה תוכן, מבנה, לשון 	כ-25%	<ul style="list-style-type: none"> רמת השליטה בתחום נבדקת באמצעות משימה בהבעה בכתב ותשובות לשאלות פתוחות.
3. לשון	<ul style="list-style-type: none"> ממדי ההערכה אוצר מילים מבנה מילה תחביר כתיב 	כ-15%	<ul style="list-style-type: none"> רמת השליטה בתחום נבדקת באמצעות שאלות לשון הנוגעות לטקסטים ובאמצעות בחינת הרכיבים הלשוניים במשימה בהבעה בכתב ובתשובות לשאלות הפתוחות. בממדי הידע הלשוני נבדקים הנושאים האלה: שימוש תקין בצורות לשוניות ובמבנים לשוניים; הבנת המשמעות של צורות לשוניות ושל מבנים לשוניים; הכרת המונחים הלשוניים המסומנים בקו בהישג 8 בתוכנית הלימודים⁴ (התלמידים אינם נדרשים להגדיר את המונחים).

¹ משרד החינוך, התרבות והספורט, המזכירות הפדגוגית, האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים. (התשס"ג). **תכנית לימודים, חינוך לשוני, עברית – שפה, ספרות ותרבות לבית הספר היסודי הממלכתי והממלכתי-דתי**. ירושלים: משרד החינוך, התרבות והספורט.
² כמה שאלות במבחן הן שאלות הנוגעות לערכים, למעורבות ולרלוונטיות לתלמיד. השאלות האלה מכונות שאלות עמ"ד. מידע על אודות שאלות עמ"ד נמצא **באתר המזכירות הפדגוגית ובחוזר המפמ"ר**.
³ ממדי ההבנה כתובים במפורט בנספח למפרט, עמ' 2-4.
⁴ לעיל הערה 1, עמ' 94-95.

נספח למפרט

1. הבנת הנקרא – ממדי ההבנה

א. הבנת המשמעות הגלויה בטקסט

התלמידים נדרשים להבין את מה שכתוב בטקסט במפורש ולזהות פרטי תוכן הנוגעים למידע שהם מחפשים. המידע עשוי להופיע במשפט, בפסקה או בכל הטקסט.

להלן הנושאים בממד ההבנה הזה:

- איתור פרטי מידע מפורשים בטקסט (כגון שמות, פעולות, זמן, מקום);
- זיהוי רעיונות, הגדרות, הסברים והכללות הכתובים בטקסט במפורש;
- ארגון מחדש של פרטי מידע מפורשים בטקסט;
- זיהוי יחסים לוגיים מפורשים בטקסט.

ב. הבנת המשמעות המשתמעת מן הטקסט

התלמידים נדרשים להשלים פערי משמעות בטקסט. בזמן הקריאה הם מסיקים מסקנות בנוגע לרעיונות שבטקסט אף שאינם כתובים בו במפורש. המסקנות עשויות לעסוק במשתמע מהקשר מצומצם בטקסט או במשתמע מהקשר רחב בטקסט. לשאלות בממד ההבנה הזה יש תשובה נכונה אחת, והיא נובעת מן הטקסט.

להלן הנושאים בממד ההבנה הזה:

- הבנת מילים וביטויים בהקשר;
- הבנת אזכורים;
- הבנת יחסים לוגיים שאינם מפורשים בטקסט (בין משפטים ובין פסקות), למשל הכללה – פירוט, בעיה – פתרון, סיבה – תוצאה, טענה – נימוקים ועוד;
- הבנת רעיונות ברורים אף שאינם כתובים בטקסט במפורש.

ג. פרשנות, עיבוד ויישום

התלמידים נדרשים לעבד את המידע שבטקסט ולבנות משמעות רחבה בעקבות הקריאה. הם מסתמכים על תפיסת עולמם, על הידע ועל הניסיון שלהם כדי ליצור פרשנות המעוגנת בטקסט. הפרשנות המתגבשת עשויה להיות שונה אצל כל תלמיד ותלמיד.

להלן הנושאים בממד ההבנה הזה:

- השערת השערות לפי הכתוב בטקסט;
- גיבוש תובנות בנוגע לתהליכים, למסרים, ליחסים, למניעים ולרגשות שבטקסט;
- הבנת רעיונות ומסרים עיקריים;
- השוואה המבוססת על תהליכי פרשנות;
- מיזוג פרטי מידע;

- שילוב בין ידע אישי, חוויות והתנסויות ובין משמעויות שבטקסט;
- אפיון דמויות, אישים, מקומות ואווירה לפי הכתוב בטקסט;
- גיבוש עמדה בנוגע לסוגיות, לדילמות, להתנהגויות או למעשים המתוארים בטקסט – העמדה מנומקת ומבוססת על הכתוב בטקסט;
- יישום הנלמד בטקסט בהקשרים אחרים.

ד. בחינה והערכה של רכיבי תוכן, מבנה ולשון בטקסט

התלמידים נדרשים להתבוננות מטא־טקסטואלית בטקסט – בתוכנו וביסודות המבניים והלשוניים שבו. לפיכך עליהם להשתמש בידע שלהם בנוגע ללשון ובנוגע לסוגות ולמבנים של טקסטים ולעשות זאת באופן יעיל ומושכל. כמו כן עליהם לבחון את האמצעים שהכותב משתמש בהם כדי להציג רעיונות ועמדות.

להלן הנושאים בממד ההבנה הזה:

- הערכת המטרה של הטקסט ושל הטקסטים הנלווים לו;
- הערכת הרלוונטיות של הטקסט למטרות הקורא;
- הערכת עמדתו של הכותב;
- הערכת תוכן הטקסט (כגון אמינות, עדכניות, בהירות, היתכנות הרעיונות שבטקסט);
- הערכת תרומתו של מבנה הטקסט (כגון רכיבי מבנה ומקדמי ארגון)⁵ להבנת תוכן הטקסט;
- הערכת קשרים שאינם מפורשים בין טקסטים מילוליים או חזותיים (כגון בין טקסט ראשי לטקסט נלווה או בין שכבות שונות של טקסט דיגיטלי רב־שכבתי [רבי־טקסט] או בין כמה טקסטים שיש להם הקשר משותף);
- הערכת הלשון וסגנון הכתיבה (כגון שימוש באמצעים ספרותיים, בחירות לשוניות).

⁵ לעיל הערה 1, עמ' 88.

2. הבעה בכתב – ממדי ההערכה

א. תוכן ומבנה

- צמידות לנושא הכתיבה ולמטרת הכתיבה ;
- פיתוח התוכן (כגון פירוט, מורכבות רעיונית, הצגת נקודות מבט שונות והיקף הולם) ;
- מודעות לנמען (כגון הצגת המידע הדרוש לנמען לשם הבנת הטקסט) ;
- התאמת מבנה הטקסט לדרישות המשימה ;
- לכידות : יצירת רצף ברור, הגיוני ותקין בין הרעיונות שבטקסט ;
- קישוריות : שימוש באזכורים ובמילות קישור מגוונות ותקינות (לאמצעים האלה יש זיקה הדוקה ללשון וללכידות) ;
- ארגון ברור של היחידות הרעיוניות לפי סוג הטקסט.

ב. לשון

- משלב הלשון : הלשון הולמת את נסיבות הכתיבה, את הנמען ואת המטרה ;
- אוצר מילים : המילים מגוונות והשימוש בהן מדויק ;
- מורפולוגיה ותחביר : נטיות השם והפועל תקינות, מבנה המשפטים תקין, יש התאם דקדוקי (במין, במספר), מילות היחס ומילות הקישור תקינות ;
- פיסוק : סימני הפיסוק תקינים (נקודה, סימן שאלה, נקודתיים, מירכאות וסימן קריאה) ;
- כתיב : יש הפרדה בין מילים, אין השמטת אותיות במילה ואין טעויות כתיב (לא נדרשת הבחנה בין כתיב מלא לכתיב חסר).

3. לשון – ממדי ההערכה

- אוצר מילים : הכרת מילים ושימוש בהן, לרבות חיפוש מילה במילון, והבנת יחסי משמעות בין מילים (נרדפות וניגודיות) ;
- שורשים : זיהוי שורשים ויצירה של מילים מאותו שורש (משפחות מילים) או משורשים שונים ;
- נטיית הפועל : זיהוי זמנים וגופים של הפועל ושימוש תקין בהם ;
- שמות עצם : זיהוי שם עצם ויצירה תקינה של השם בצורת הקניין (לדוגמה ביתי–ביתכם) ובצורת סמיכות בלשון זכר ובלשון נקבה, ביידוע ובריבוי ;
- התאם דקדוקי (במין, במספר) : בין שמות עצם, כינויי גוף, פעלים, שמות תואר ;
- מיליות : הבנת התפקיד של מילות קישור (כגון "אך", "אבל", "לכן", "משום ש"), של מילות יחס ושל ה"א הידועה ;
- סימני פיסוק : הבנת התפקיד של סימני הפיסוק (נקודה, סימן שאלה, נקודתיים, מירכאות, סימן קריאה) ושימוש תקין בהם.
- שימוש תקין בשם הפועל ובשם הפעולה.